

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 4

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΩΝ

«Στόχος της αειφόρου ανάπτυξης είναι να αναπτυχθεί η παρούσα γενιά χωρίς να υποθηκεύσει τις δυνατότητες των επρχόμενων γενεών να αναπτυχθούν και να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες».

Ο ορισμός αυτός, όντας αρκετά γενικός, έτυχε ευρείας αποδοχής. Δημιούργησε όμως και αρκετές συζητήσεις ως προς τον καθορισμό των αναγκών των γενεών, ιδιαίτερα σε σχέση αφενός με τις ανάγκες που επιβάλλονται από τα τρέχοντα καταναλωτικά πρότυπα του δυτικού κόσμου και αφετέρου με ανάγκες για την απλή επιβίωση υπό άθλιες συνθήκες δισεκατομμυρίων ανθρώπων.

Έτσι, σε μια πιο συγκεκριμένη διάτυπωση, μπορεί να ειπωθεί ότι η αειφόρος ανάπτυξη στοχεύει:

▼ Στην προσεκτική διαχείριση και κατανομή των πόρων προς όφελος του σημερινού ανθρώπου, χωρίς όμως να εξαντλούνται, να υποβαθμίζονται ή να καταστρέφονται ώστε να είναι χρήσιμοι και για τις επόμενες γενιές.

▼ Στην προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων φυσικών πόρων και στη χρησιμοποίηση καλύτερων τεχνολογιών, ώστε να επιτυγχάνεται με μικρότερη χρήση πόρων.

▼ Στη βαθμιαία μεταβολή των προτύπων ζωής, με δραστικό περιορισμό του υπέρμετρου καταναλωτισμού.

4.1 Ανάγκη διαχείρισης & αειφόρος ανάπτυξη

Από αρχαιότατων χρόνων οι ανθρώπινες κοινωνίες ακολούθησαν συνήθειες, τεχνικές και λειτουργίες που συχνά θεσμοθετήθηκαν ως άγραφοι ή, αργότερα, γραπτοί κανόνες για την ασφαλέστερη, υγιεινότερη και παραγωγικότερη χρήση των φυσικών τους πόρων ή τη ρύθμιση των καθημερινών τους αναγκών, με τρόπο που να δημιουργεί τις δυνατόν μικρότερες εντάσεις στην κοινωνία και να προστατεύει την υγεία και την ευμάρειά της. Συχνά, οι κανόνες αυτοί είχαν να κάνουν με την άντληση ή τη χρήση του νερού, την υλοτομία και τη χρήση της ξυλείας για καύσιμο ή δομικό υλικό, τη χρήση οδών και διόδων, την απόρριψη λυμάτων ή αποβλήτων, τη φύλαξη τόπων εξαιρετικής βιοποικιλότητας ως ιερών κ.λπ. Όλα αυτά αποτελούν προϊστορία της σημερινής διαχείρισης.

Η διαχείριση του περιβάλλοντος, γενικά, είναι το σύνολο των οικονομικών, τεχνολογικών, θεσμικών, κοινωνικών και εμπειρικών μέτρων/μέσων που είναι αναγκαία για την επίτευξη του στόχου, δηλαδή την προστασία ή τη βελτίωση του περιβάλλοντος, στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης.

Σκοπός της διαχείρισης είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η διασφάλιση της δυνατότητάς του να αυτορυθμίζεται. Πρώτη προσέγγιση προς την κατεύθυνση αυτή είναι η θεσμοθέτηση κανόνων και λειτουργιών για τις ανθρώπινες δραστηριότητες που να επιτρέπουν στους φυσικούς μηχανισμούς να συνεχίσουν να λειτουργούν ομαλά.

Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τρεις πυλώνες (παραμέτρους): περιβάλλον, οικονομία, κοινωνία (Σχ. 4i). Αν μία παράμετρος υστερεί σε σχέση με τις άλλες ή βλάπτεται από αυτές, τότε δεν μπορεί να προχωρήσει η αειφόρος ανάπτυξη, η οποία έχει άμεση σχέση με την ισορροπία αλλά και με την ισότητα ανάμεσα στις γενιές (inter-generation equity).

Πρόσφατα έχει προταθεί (Scoullios, 2004) η υποκατάσταση σε διεθνές επίπεδο του παραδοσιακού σχηματικού μοντέλου της αειφόρου ανάπτυξης (κλασικός «ναός», Σχ. 4i) από ένα μοντέλο τετραέδρου, του οποίου οι έδρες θα πρέπει να θεωρηθεί ότι εκτείνονται στο άπειρο, με τον χώρο που περικλείεται στο τετράεδρο να οριοθετεί την αειφόρο ανάπτυξη (Σχ. 4ii). Ως βάση του τετραέδρου θα πρέπει να θεωρήσουμε την εκπαίδευση. Παρόλ' αυτά, μόνη η εκ-

Σχήμα 4: Μοντέλο της Αειφόρου Ανάπτυξης (i) & (ii) και της διακυβέρνησης (iii).

παίδευση δεν αρκεί για τη μετάβαση σε ένα αειφορικό μοντέλο ανάπτυξης. Η εκπαίδευση αποτελεί τμήμα μιας απαιτούμενης ευρύτερης και ριζικότερης παρέμβασης, της λεγόμενης **διακυβέρνησης** (governance). Η ανάλυση της διακυβέρνησης αποκαλύπτει τα «εργαλεία» της, που, εκτός από την εκπαίδευση, περιλαμβάνει τους θεσμούς, την επιστήμη και την τεχνολογία (Σχ. 4iii).

Τέλος, όλο το οικοδόμημα της αειφόρου ανάπτυξης βασίζεται στη συναίνεση και την ειρήνη η οποία αποτελεί ταυτοχρόνως στόχο και μέσο σε όλες τις μορφές (ειρήνη όχι μόνο ως «απουσία πολέμου» αλλά και ως κοινωνική συναίνεση κ.λπ.). Μια σύρραξη ή σύγκρουση, εσωτερική ή εξωτερική, προκαλεί πίεση στους ζωτικούς περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους μιας ομάδας ή μιας περιοχής.

Ως παράδειγμα, αναφέρονται οι πιέσεις που μπορεί να ασκούνται σε διαμεθοριακά νερά ανάντη (upstream) και κατόντη (downstream) χωρών ή περιοχών: Οι ανάντη-πάνω χώρες ή περιοχές κρατούν συνθήως πιο πολύ νερό ή το ρυπαίνουν και αυτό προκαλεί προβλήματα στις κατόντη χώρες. Μια τέτοια διένεξη είναι συχνά οικονομική και κοινωνική με σοβαρές επιπτώσεις για τις κάτω χώρες ή περιοχές αλλά προκαλεί και προβλήματα περιβαλλοντικά γιατί τα δέλτα και οι υγρότοποι ξηραίνονται ή/και διαβρώνονται με τη μείωση της παροχής νερού και των φερτών υλικών. Επίσης, σε περιόδους πολέμου, από την αρχαιότητα μέχρι την εποχή του Ναπολέοντα, αλλά και πολύ πιο πρόσφατα, οι αντίπαλες πλευρές αποβλέποντας στην καταστροφή του εχθρού, στρέφονταν κατά των φυσικών πόρων: δηλητηρίαζαν πηγάδια, έκοβαν δέντρα κ.ά.

Η σωστή διαχείριση συμβάλλει στην περιβαλλοντική προστασία, τη διασφάλιση της σωστής λειτουργίας των οικοσυστημάτων αλλά και σε κοινωνική συναίνεση και ειρήνη, ενώ αντίθετα, η κακή οδηγεί σε περιβαλλοντική υποβάθμιση αλλά και σε συρράξεις και διαμάχες. Αν αντιστρέψουμε την εξίσωση, με συναίνεση και ειρήνη διευκολύνεται η σωστή διαχείριση, ενώ χωρίς αυτές, δυσχεραίνεται.

Στην διαχειριστική πολιτική έχουν εισαχθεί βασικές διεργασίες, όπως η **πληροφόρηση** (information) επί θεμάτων περιβάλλοντος και αειφόρου ανάπτυξης τόσο προς τους άμεσα εμπλεκόμενους όσο και προς το ευρύ κοινό, η **ενσωμάτωση** (integration) της περιβαλλοντικής πολιτικής σε άλλες πολιτικές (**ολοκληρωμένη προσέγγιση**) και η συστηματική **εφαρμογή** (implementation) που προϋποθέτει τόσο τις τεχνικές υποδομές όσο και τους αντίστοιχους θεσμούς, νόμους, διοίκηση κ.λπ.

Βασικά στοιχεία ακόμη είναι τα διάφορα εργαλεία ή μεθοδολογικές προσεγγίσεις που ενσωματώνονται στη διαχείριση, όπως είναι π.χ. ο υπολογισμός της **φέρουσας ικανότητας** (carrying capacity) ενός συστήματος να δεχτεί μια επίδραση, η **κατάρτιση εναλλακτικών «σεναρίων»** κ.λπ., ώστε

να προβλεφθεί η ενδεχόμενη επίπτωση στο περιβάλλον από ένα έργο, δράση ή πρόγραμμα. Τα συμπεράσματα συνοψίζονται στις λεγόμενες **Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων** (ή εκτιμήσεις), οι οποίες, όταν αφορούν πολιτικές, χαρακτηρίζονται ως **Στρατηγικές Εκτιμήσεις Επιπτώσεων**.

Η περιβαλλοντική διαχείριση μπορεί να σχεδιάζεται και να εφαρμόζεται χωριστά ή ταυτόχρονα σε πολλά επίπεδα (παγκόσμιο, εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Ανάλογα με το επίπεδο, αλλάζουν και τα εργαλεία της διαχείρισης, τα χρονοδιαγράμματα εφαρμογής και οι προδιαγραφές.

Η διαχείριση πρέπει, τέλος, να λαμβάνει υπόψη την πραγματικότητα, μπορεί να εισαγάγει ή να βελτιώνει υπάρχοντα θεσμικά μέτρα στο διαχειριστικό σχέδιο, αλλά δεν μπορεί ούτε πρέπει να βασίζεται στην πεποίθηση ότι θα αλλάξει τον κόσμο ολότετα και άμεσα προκειμένου να εφαρμόσει τα μέτρα που σχεδιάζει. Είναι αναγκαίος ο συνυπολογισμός της κοινωνικής και εκπαιδευτικής σκοπιάς της διαχείρισης. Αυτό επιτυγχάνεται με **ενημέρωση, διαβούλευση** και **συναίνεση**, καθώς και με τυπική και άτυπη εκπαίδευση και ενεργό συμμετοχή των πολιτών και των φορέων τους.

4.2 Διαχειριστικές αντιλήψεις - Εξέλιξη της έννοιας της διαχείρισης από το 1950 και μετά

Η ουσία της διαχείρισης ενυπήρχε στα διάφορα συστήματα και κοινωνίες από αρχαιότατων χρόνων και ήταν συχνά θεσμοθετημένη κάτω από κανόνες νομοθετημένους, θρησκευτικούς ή εθιμικούς. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η περιβαλλοντική διαχείριση άρχισε να αναπτύσσεται στις δεκαετίες 1960-70.

Η πρώτη διαχειριστική προσέγγιση αναπτύχθηκε από την επιστημονική κοινότητα και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, που ιδρύθηκαν τότε από ευαισθητοποιημένους πολίτες στο πλαίσιο της προσέγγισης «**Limits to growth**» (όρια στην ανάπτυξη). Με τον τίτλο αυτό κυκλοφόρησε το 1972 η σημαντική έκθεση που παρήγγειλε το Club of Rome στο Παν/μιο MIT (Meadows κ.ά., 1972). Σχηματικά, σύμφωνα με την άποψη αυτή, η Γη θεωρείται ως ένα διαστημόπλοιο με πεπερασμένους πόρους και καθόλου εισροή μάζας παρά μόνο ενέργειας (ηλιακό φως). Οι πόροι αυτοί -πρώτες ύλες, τροφή, νερό- πρέπει να υπόκεινται σε ορθή διαχείριση γιατί δεν είναι άπειροι. Τα όρια της ανάπτυξης είναι ανελαστικά και προέρχονται από την ίδια την οντότητα της Γης, η οποία λειτουργεί ως ένα βαθμό αυτορρυθμιστικά.

Το Αιτωλικό, έδρα του Φορέα Διαχείρισης Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου. (Ευγενική παραχώρηση από τον ΦΔ Λιμνοθάλασσας Μεσολογίου)

Μια πρώτη διαχειριστική προσέγγιση είναι ότι πρέπει να μετριαστούν οι παρεμβάσεις μας και να επιτρέπουμε στη φύση να «δουλέψει» (φυσικο-βιολογικοί μηχανισμοί). Προτείνει δηλαδή τη διατήρηση-συντήρηση της φύσης και τον έλεγχο των παραμέτρων που περιορίζουν την ικανότητα της φύσης για αυτοκαθαρισμό (π.χ. συλλογή-αδραναιοποίηση αποβλήτων).

Το 1992 δημοσιεύτηκε από τους ίδιους ερευνητές του MIT η δεύτερη έκθεση με τις προβλέψεις για τις προοπτικές των ορίων ανάπτυξης με τον τίτλο: «**Beyond the Limits: Global Collapse or sustainable future**» (Meadows κ.ά., 1992). Η νέα μελέτη βελτίωσε την προηγούμενη: Πολλές από τις αρχικές προβλέψεις επιβεβαιώθηκαν, αν και σε ορισμένους υπολογισμούς για διαθέσιμες ενεργειακές πηγές είχαν γίνει αρκετά σφάλματα. Τα συμπεράσματα για τα όρια της ανάπτυξης, όπως αυτά εκφράζονται από διάφορα μοντέλα, παραμένουν σχεδόν ίδια και, κυρίως, η διαπίστωση ότι η ανθρώπινη κοινωνία καταναλώνει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του πλανήτη με ταχύτατους ρυθμούς, παράγοντας συγχρόνως ρύπους και απόβλητα, που δεν συνεισφέρουν στην αειφόρο ανάπτυξη. Παρά τη νέα τεχνολογία, τις βελτιώσεις, την αντιρροπτική πολιτική και τη μεγαλύτερη ευαισθησία απέναντι στα προβλήματα του περιβάλλοντος, τα «φυσικά» όρια έχουν ξεπεραστεί. Σύμφωνα με τη μελέτη, τα χρονικά όρια μιας ανάπτυξης που θα συνεχιστεί χωρίς αλλαγές είναι περίπου 100 χρόνια. Παρόλα αυτά διατυπώνεται επίσης η άποψη ότι οι τάσεις αυτές είναι αντιστρεπτές, εφόσον οι οικονομικές πολιτικές και τα αναπτυξιακά προγράμματα μεταβληθούν δραστικά προς βιώσιμες κατευθύνσεις.

Η εξέλιξη της έννοιας της διαχείρισης πέρασε από αρκετές διαδοχικές φάσεις προσεγγίσεων, οι κυριότερες από τις οποίες υπήρξαν οι εξής:

1) Η προσέγγιση **επέμβασης στο «τελικό στάδιο»** (end of the ripe approach). Η προσέγγιση ξεκινά από την αναγνώριση του ρύπου και του προβλήματος, προχωρά στην εισαγωγή τεχνολογίας αντιρρόπησης για την εξάλειψή του, και εστιάζει στην ελάττωση κυρίως του συμπτώματος/αποτελέσματος της ρύπανσης. Χρησιμοποιεί δηλαδή συστήματα που δεν παρεμβαίνουν στο μηχανισμό παραγωγής, αλλά προστίθενται στο «τέλος του αγωγού» και επεμβαίνουν αφού δημιουργηθεί η ρύπανση και πρωτού διοχετευθεί στον περιβαλλοντικό αποδέκτη. Η προσέγγιση αυτή εξακολουθεί να χρησιμοποιείται και να είναι αναγκαία και σήμερα. Η επεξεργασία των ρυπογόνων αποβλήτων από τις παραγωγικές διαδικασίες για πολλά χρόνια ήταν και θα εξακολουθήσει να είναι βασική διαχειριστική προσέγγιση, πρέπει ωστόσο να συνειδητοποιήσουμε ότι έτσι, το πρόβλημα απλώς μετατίθεται χρονικά ή χωρικά: π.χ. μια αέρια ρύπανση με την «πλύση» των καυσαερίων γίνεται υγρή ρύπανση (υδάτων), ενώ αν καταβυθιστούν οι ρύποι, ρύπανση εδάφους ή υπεδάφους.

2) Η προσέγγιση **περιορισμού των εκπομπών και θέσπισης ορίων** για λόγους περιβαλλοντικούς και οικονομοτεχνικούς σε συνδυασμό με καλύτερη

λειτουργία των τεχνολογιών αντιρρόπησης και τη διασφάλιση της προστασίας του τελικού αποδέκτη. Το σύστημα αυτό βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη διαχείριση με βάση κανονιστικές διατάξεις, νόμους και όρια (demand & control regulation) για να αποφευχθεί ή να περιοριστεί η ρύπανση. Απαιτεί συνεχή παρακολούθηση και έλεγχο (monitoring & control) και επιβάλλει ποινή (τιμωρία) όπου διαπιστωθεί λανθασμένη διαχείριση, πρόκειται δηλαδή, για εφαρμογή της «**ράβδου**» (stick regulation). Η ποινή βασίζεται στην αρχή του «**Ο ρυπαίνων πληρώνει**» (3P: «polluter pays principle») σύμφωνα με την οποία για μια φθορά/ρύπανση πρέπει να πληρώσει αυτός που ρύπανε και όχι το κοινωνικό σύνολο (φορολογούμενοι). Διευκρινίζεται ότι η αρχή 3P είναι οικονομικό (ανάλογο της ζημιάς) και όχι καθαρά νομικό εργαλείο και επιπλέον δεν πρέπει να λειτουργεί αντίστροφα: «θα ρυπαίνω και θα πληρώνω», λογική απαράδεκτη κοινωνικά και ηθικά, η οποία ισχύει ωστόσο σε μεγάλο βαθμό για κάποιες περιπτώσεις. Η προσέγγιση αυτή δεν κινείται αναγκαία στη λογική της πρόληψης, αλλά συχνά στην εκ των υστέρων αντιμετώπιση-καταστολή.

3) Η προσέγγιση της **ζώνωσης**. Σε περίπτωση μη ύπαρξης σαφών σημειακών αλλά διάχυτων πηγών ρύπανσης (π.χ. γεωργία, εκπομπές αστικών περιοχών κ.λπ.) ή και για αποφυγή μεγάλης διασποράς σημειακών πηγών (π.χ. βιομηχανίες), η προσέγγιση γίνεται μέσα από την οριοθέτηση-περιχαρακωση της περιοχής και την ανάλογη αδειοδότηση υπό όρους, προκειμένου να περιοριστούν ή και να αποκλειστούν συγκεκριμένες επιβαρυντικές ανθρώπινες δραστηριότητες εντός μιας ζώνης. Στο πλαίσιο αυτό, ο χερσαίος και θαλάσσιος φυσικός χώρος χωρίζεται σε ζώνες όπου γίνονται χωροταξικές ταξινομήσεις των δραστηριοτήτων και των ρυπογόνων διεργασιών, π.χ. «βιομηχανική ζώνη», «ζώνη πρασίνου», «ζώνη παραθερισμού» κ.λπ. Για τη σωστή διαχείριση συχνά οριοθετούνται οι σημαντικές περιοχές ως «πυρηνές υπό προστασία» περιβαλλόμενοι από «αντισταθμιστικές» περιοχές-ζώνες. Έτσι δίνεται δυνατότητα στους κατοίκους της περιοχής να αναπτύξουν συμβατές με τη διαχείριση δραστηριότητες και να συμβάλουν συνειδητά στη διαχείριση. *Ανάλογο είναι το σύστημα που εφαρμόζεται συνήθως στις προστατευόμενες περιοχές.*

4) Η προσέγγιση της **πρόληψης** με εφαρμογή της **αρχής της προβλεπτικότητας** (precautionary principle) και σωστή αντιμετώπιση μέσα από ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των ενδιαφερομένων.

5) Η προηγούμενη προσέγγιση συνδέεται άρρηκτα με την προώθηση **νέων εναλλακτικών μεθόδων** και την επέμβαση: (α) στις παραγωγικές διαδικασίες για επιλογή «πράσινων» διεργασιών με μείωση των εκπομπών ρύπων στην πηγή και αποφυγή τοξικών υπο- και παραπροϊόντων και (β) στην παραγωγή εναλλακτικών, πιο «καθάρων προϊόντων» με διαφορετικό σχεδιασμό: π.χ. ψυγείων χωρίς αλογονωμένα ψυκτικά υγρά, μπουκαλιών νερού από υλικά που διευκολύνουν την ανακύκλωση κ.λπ.

4.3 Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών - Διαχειριστικά σχέδια

Οι προστατευόμενες περιοχές υπόκεινται σε ένα καθεστώς ειδικής διαχείρισης, με συγκεκριμένες ζώνες, κατηγορίες, περιορισμούς και εξειδικεύσεις, καλούνται όμως να λειτουργήσουν και να εκπληρώσουν το σκοπό τους μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ανάπτυξης και διαχείρισης των φυσικών πόρων, το οποίο ρυθμίζεται από μια πληθώρα πολιτικών, πρακτικών και αναπτυξιακών αντιλήψεων. Η θεσμοθέτηση μιας προστατευόμενης περιοχής δεν αρκεί, χρειάζεται και ένα αποτελεσματικό καθεστώς διαχείρισης.

Ιδιαίτερα για τις προστατευόμενες περιοχές, ως διαχείριση ορίζεται το σύνολο των ενεργειών και μέτρων που είναι απαραίτητα για την προστασία, οργάνωση και λειτουργία τους και στοχεύουν στην ανάδειξη όλων των αξιών και των λειτουργιών τους (οικολογικών, αισθητικών, ιστορικών, πολιτιστικών, οικονομικών κ.ά.), χωρίς να παραγνωρίζεται ο κύριος στόχος της προστασίας κάθε περιοχής.

Γενικά, οι προστατευόμενες περιοχές και οι φορείς διαχείρισής τους διέπονται από κανονισμούς διοίκησης και λειτουργίας με βάση τους οποίους καθορίζονται τα αναγκαία μέτρα οργάνωσης και λειτουργίας των προστατευόμενων αντικειμένων και εξειδικεύονται οι γενικοί όροι και περιορισμοί που έχουν καθοριστεί με το νομοθέτημα θεσμοθέτησης των περιοχών. Ο κανονισμός διοίκησης και λειτουργίας αποτελεί το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας μιας προστατευόμενης περιοχής στο οποίο εξειδικεύονται οι γενικοί όροι και περιορισμοί άσκησης δραστηριοτήτων και εκτέλεσης έργων, καθορίζονται τα αναγκαία μέτρα οργάνωσης που διέπουν τη λειτουργία της προστατευόμενης περιοχής σε καθημερινή βάση και οι απαραίτητες διαδικασίες για τον προγραμματισμό των δράσεων του φορέα διαχείρισης.

Επίσης, καταρτίζονται **σχέδια διαχείρισης*** τα οποία είναι και το βασικό «εργαλείο» για την αποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής. Με τα σχέδια αυτά προσδιορίζονται, στο πλαίσιο των γενικότερων όρων και προϋποθέσεων που τίθενται στα νομοθετήματα κήρυξης των περιοχών, οι κατευθύνσεις και οι προτεραιότητες ως προς την εφαρμογή των έργων, δράσεων και μέτρων που απαιτούνται για την αποτελεσματική προστασία και διαχείριση των κατά περίπτωση προστατευόμενων αντικειμένων, και ορίζονται οι βασικοί άξονες προτεραιότητας για τη λειτουργία των φορέων διαχείρισης. Η ποιότητα της διαχείρισης όμως και ο βαθμός στον οποίο οι διαχειριστικές πρακτικές που ασκούνται εξασφαλίζουν τελικά την επίτευξη των στόχων εξαρτώνται πάρα πολύ από την ποιότητα και τη σωστή εφαρμογή του εκάστοτε διαχειριστικού σχεδίου.

Το διαχειριστικό σχέδιο τροποποιεί, συμπληρώνει ή εξειδικεύει το βασικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει μια προστατευόμενη περιοχή (ΠΠ) και το οποίο αποτελείται από **επτά νομοθετικές πράξεις**: Τα επτά αυτά νομοθετήματα, απαραίτητα για την ορθή λειτουργία των ΠΠ, είναι η κοινή υπουργική απόφαση (ΚΥΑ) ή το προεδρικό διάταγμα οριοθέτησης της ΠΠ, η ΚΥΑ συγκρότησης του ΦΔ, η ΚΥΑ στελέχωσης του διοικητικού συμβουλίου του ΦΔ και τέσσερις κανονισμοί λειτουργίας. Οι κανονισμοί λειτουργίας ορίζουν τη λειτουργία του διοικητικού συμβουλίου του ΦΔ, τη λειτουργία των υπηρεσιών προσωπικού του ΦΔ, τις διαδικασίες ανάθεσης έργων, μελετών και προμηθειών και τους μηχανισμούς οικονομικής διαχείρισης του ΦΔ.

Αν και η Οδηγία για τη διατήρηση των οικοτόπων (92/43/ΕΟΚ) δεν προβλέπει το περιεχόμενο ή τις διαδικασίες σύνταξης διαχειριστικών σχεδίων, εντούτοις διεθνώς έχουν αναπτυχθεί μοντέλα τα οποία συνιστώνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και θέτουν τις προδιαγραφές, το περιεχόμενο και τις διαδικασίες σύνταξης και εφαρμογής διαχειριστικών σχεδίων.

Ένα διαχειριστικό σχέδιο έχει συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα (πενταετία για τη χώρα μας) και θεωρείται μια συνεχής κυκλική διαδικασία που αποτελείται από τρεις κύριες ενότητες:

- α) προετοιμασία,
- β) εφαρμογή, και
- γ) παρακολούθηση, αξιολόγηση και αναμόρφωση.

Για να είναι ένα διαχειριστικό σχέδιο αποτελεσματικό και εφαρμόσιμο, θα πρέπει να διέπεται από τις παρακάτω γενικές κατευθύνσεις και αρχές:

- ▼ Να στοχεύει όχι μόνο στην προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και στη βιώσιμη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.
- ▼ Να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.
- ▼ Να λαμβάνει υπόψη για την αξιολόγηση της περιοχής όχι μόνο τη βιολογική, οικολογική και επιστημονική της αξία, αλλά και την κοινωνική, παιδαγωγική και πολιτιστική της σημασία.
- ▼ Να προτείνει ρυθμιστικά μέτρα τα οποία να μη στοχεύουν μόνο στην προστασία και στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και στην αποκατάστασή τους.
- ▼ Να αναγνωρίζει το ρόλο και να προωθεί τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και άλλων εμπλεκόμενων φορέων στην διαχείριση της ΠΠ.
- ▼ Να προσεγγίζει και να αναγνωρίζει την αξία του οικοσυστήματος σε διεθνές επίπεδο (όχι μόνο εθνικό) και τη σημασία του ως πολύτιμου φυσικού πόρου και πολιτιστικής κληρονομιάς για την τοπική κοινωνία (αλλά και διεθνώς).
- ▼ Να προτείνει διαχειριστικά μέτρα με άμεσο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρό-

* Τα σχέδια διαχείρισης προβλέπονται από το άρθρο 16 του ν. 2742/99 για τις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως προστατευόμενες βάσει των άρθρων 18 και 19 του ν. 1650/86. Εγκρίνονται ανά πενταετία με κοινές αποφάσεις του υπουργού ΠΕ-ΧΩΔΕ και των κατά περίπτωση αρμόδιων υπουργών. Η κατάρτιση και η ευθύνη εφαρμογής των διαχειριστικών σχεδίων υπάγεται στην αρμοδιότητα των φορέων διαχείρισης.

θεσμο χρονικό ορίζοντα, τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη τις εθνικές και ευρωπαϊκές στρατηγικές και σχέδια δράσης και θα επιτρέπουν διορθωτικές κινήσεις και προσαρμογή σε μεταβαλλόμενες συνθήκες.

▼ Να προτείνει πιθανές πηγές χρηματοδότησης των προτεινόμενων διαχειριστικών μέτρων πέραν της κρατικής επιχορήγησης.

Η κατάρτιση του διαχειριστικού σχεδίου μπορεί να ανατίθεται από τον ΦΔ σε εξειδικευμένους μελετητές, οι οποίοι καλούνται να συντάξουν το σχέδιο βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών και προτεραιοτήτων που προσδιορίζονται από το ΦΔ και τον κανονισμό διοίκησης και λειτουργίας.

Στη μελέτη γίνεται συγκέντρωση, καταγραφή και ανάλυση στοιχείων και δεδομένων για την περιοχή. Τέτοια στοιχεία είναι τα γεωγραφικά όρια, η έκταση και η διοικητική υπαγωγή της περιοχής, οι υφιστάμενες συνθήκες διαχείρισης, τα αβιοτικά γνωρίσματα (κλιματολογικά στοιχεία, γεωμορφολογία, έδαφος, υδρολογία, τοπίο, διάφορα ωκεανογραφικά στοιχεία και στοιχεία θαλάσσιας ρύπανσης κ.ά.), τα βιοτικά γνωρίσματα (θαλάσσια και χερσαία πανίδα και χλωρίδα, οικότοποι, βλάστηση), η αλληλεπίδραση ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και θαλάσσιων/χερσαίων οικοσυστημάτων και ειδών (αλληλεπίδραση αλιείας, κτηνοτροφίας, γεωργίας και τουρισμού με χλωρίδα και πανίδα), τα πολιτιστικά και κοινωνικά γνωρίσματα της περιοχής (ιστορία, αρχαιολογία, τοπία, επιστημονική έρευνα, περιβαλλοντική εκπαίδευση και κατάρτιση κ.λπ.), οι οικονομικές δραστηριότητες (δασική παραγωγή, γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, βιοτεχνίες και εμπόριο, τουρισμός κ.λπ.), οι υφιστάμενες απειλές για την περιοχή μελέτης κ.ά.

Στη συνέχεια γίνεται αξιολόγηση των δεδομένων και ανάδειξη των ιδιαίτερων γνωρισμάτων της περιοχής, καθορίζονται οι άμεσοι και μακροπρόθεσμοι στόχοι του ΦΔ, αναγνωρίζονται τα ειδικά προβλήματα, οι ευκαιρίες και οι απειλές για την προστατευόμενη περιοχή, αναγνωρίζονται και αξιολογούνται οι δυνατότητες υλοποίησης ειδικών στόχων και οι προτεραιότητες για τα μέτρα διαχείρισης και συντάσσεται το προσχέδιο του διαχειριστικού σχεδίου.

Το επόμενο πολύ σημαντικό στάδιο είναι η **διαβούλευση**, η παρουσίαση δηλαδή του προσχεδίου διαχειριστικών μέτρων στην τοπική κοινωνία. Με τη διαβούλευση δίνεται σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς η ευκαιρία να εξετάσουν το προτεινόμενο διαχειριστικό σχέδιο και να τοποθετηθούν πάνω σε αυτό. Με βάση τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης γίνεται αναθεώρηση του προσχεδίου και καταρτίζεται το τελικό διαχειριστικό σχέδιο το οποίο υποβάλλεται στις αρμόδιες αρχές για τελική έγκριση, μετά την οποία μπορεί πλέον να αρχίσει η υλοποίησή του από το ΦΔ.

Στους κύριους άξονες προτεραιοτήτων ενός σχεδίου διαχείρισης με το οποίο προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα διαχείρισης, ανάλογα πάντα και με τα

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας προστατευόμενης περιοχής, θα πρέπει να περιλαμβάνονται τα εξής:

1. Οι παραγωγικές δραστηριότητες όπως η αλιεία (ενδυνάμωση, εναλλακτικά εισοδήματα), ο τουρισμός (ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών, οχλήσεις, περιορισμοί), η κτηνοτροφία και η βόσκηση (φέρουσα ικανότητα, περιορισμοί), τα δάση ή οι δασικές εκτάσεις (βοσκολιβάδια, υλοτομία κ.λπ.), οι γεωργικές εκτάσεις (καλλιέργειες, τρόπος διαχείρισης).
2. Οι υδατικοί πόροι (δυνατότητα στήριξης των διαχειριστικών μέτρων, απαιτούμενες υποδομές).
3. Οι εδαφικοί πόροι (προστασία από υπερβόσκηση, πυρκαγιές, ερημοποίηση).
4. Η προστασία και διατήρηση οικοτόπων.
5. Μέτρα διαχείρισης ειδών.
6. Επιστημονική έρευνα.
7. Επόπτευση - φύλαξη.
8. Επικοινωνία, ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινού.
9. Έργα ερμηνείας περιβάλλοντος (π.χ. εκθέσεις, πινακίδες, χάρτες, διαδρομές, μονοπάτια, φυλλάδια).
10. Σύστημα παρακολούθησης του περιβάλλοντος και των παραμέτρων του (δείκτες, παρακολούθηση υλοποίησης διαχειριστικού σχεδίου).
11. Έργα και υποδομές.
12. Ανάπτυξη προγραμμάτων για την αξιοποίηση και ανάδειξη των ιστορικών, αρχαιολογικών, λαογραφικών, πολιτιστικών και φυσικών μνημείων της περιοχής.
13. Εθελοντισμός.

4.4 Ενδεικτικά διαχειριστικά μέτρα που εφαρμόζονται στις Προστατευόμενες Περιοχές

Παραγωγικές δραστηριότητες

Α. Γεωργία: Ενδεικτικά μέτρα στην κατηγορία αυτή είναι η δημιουργία και συντήρηση φυτοφρακτών και μικρών εκτάσεων με φυσική βλάστηση, η παροχή τεχνικής βοήθειας για την εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών, η οργάνωση του δικτύου των γεωργικών δρόμων ώστε να μην επιβαρύνουν αισθητικά και οικολογικά το τοπίο κ.λπ.

Β. Κτηνοτροφία-βόσκησις: Ενδεικτικά μέτρα στην κατηγορία αυτή είναι η διάκριση λιβαδικών μονάδων για την κατά χώρο και χρόνο οργάνωση της βόσκησης, η ρύθμιση της βόσκησης σε περιόδους που κρίνονται κρίσιμες για τη διατήρηση ορισμένων ειδών, φυτών ή ζώων, ο ορισμός ανώτατου αριθμού ζώων που μπορεί να βρίσκονται ταυτοχρόνως στην ίδια περιοχή κ.λπ.

Γ. Αλιεία: Τα μέτρα διαχείρισης της αλιείας σε μια ΠΠ μπορεί να περιλαμβάνουν σύστημα περιοδικών απαγορεύσεων αλιείας για αναπαραγωγή και εμπλουτισμό των ιχθυοαποθεμάτων, αντισταθμιστικά μέτρα για τους αλιείς, διαχειριστικά μέτρα σε σχέση με τα χρησιμοποιούμενα αλιευτικά εργαλεία, καθορισμό χρονικών περιόδων χρήσης τους, μέτρα εξορθολογισμού της εμπορίας των αλιευτικών προϊόντων κ.λπ.

Δ. Δασοπονία: Ενδεικτικά μέτρα στην κατηγορία αυτή είναι η διαχείριση της ρυτινοσυλλογής, η απαγόρευση της υλοτόμησης γύρω από δέντρα που φέρουν φωλιές αρπακτικών, ο περιορισμός χρήσης των δασικών δρόμων από το κοινό, η ελεγχόμενη βόσκησις για τον έλεγχο της υποβλάστησης κ.ά.

Ε. Τουρισμός: Με δεδομένη τη διεθνώς αναγνωρισμένη πολλαπλή σημασία του τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές, η ανάπτυξη ενός βιώσιμου μοντέλου τουρισμού θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς στόχους ενός διαχειριστικού σχεδίου. Οι φυσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των ΠΠ δίνουν την ευκαιρία ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο αγροτουρισμός, οι οποίοι προσφέρουν τη δυνατότητα αύξησης του μέσου τοπικού οικογενειακού εισοδήματος καθώς και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής μέσω της παραγωγής νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Τα προτεινόμενα μέτρα για την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού σε μια ΠΠ περιλαμβάνουν τη δημιουργία νέων ή την προσαρμογή υπάρχουσων υποδομών για τους επισκέπτες, την υλοποίηση έργων ερμηνείας περιβάλλοντος κ.ά.

Αλώνισσος. Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων (Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.). Η κτηνοτροφία είναι μια από τις παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων της Αλοννήσου που φθίνει. Η στήριξη της άσκησης αγροτικών δραστηριοτήτων με παραδοσιακές μεθόδους είναι ένας από τους στόχους του Φορέα Διαχείρισης. (Ευγενική παραχώρηση του ΦΔ του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.)
© Γιάννης Βλάικος, 2005

Διαχείριση φυσικών πόρων

Α. Μέτρα διαχείρισης υδατικών πόρων: Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται μέτρα όπως η δημιουργία συστήματος διαχείρισης επιφανειακών απορροών, ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός χρήσεων γης (κτηνοτροφική παραγωγή, υδροβόρες καλλιέργειες, τουριστική εκμετάλλευση κ.λπ.) με βάση πάντα το δυναμικό και τις απαιτούμενες παρεμβάσεις.

Β. Μέτρα προστασίας των εδαφικών πόρων: Τέτοια μέτρα λαμβάνονται εφόσον στην περιοχή υπάρχουν έντονα προβλήματα υποβάθμισης των εδαφικών πόρων (υπερβόσκησις, υπεράντληση κ.λπ.). Τα μέτρα αυτά ακολουθούν τις κατευθύνσεις του Εθνικού Προγράμματος Δράσης κατά της Ερημοποίησης και της θεματικής στρατηγικής της ΕΕ για τη διατήρηση των εδαφικών πόρων η οποία εντάσσεται στο 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον.

Γ. Μέτρα διαχείρισης τύπων οικοτόπων: Εδώ περιλαμβάνονται μέτρα για τη διατήρηση, ανόρθωση και αποκατάσταση συγκεκριμένων τύπων οικοτόπων, κυρίως αυτών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Δ. Μέτρα διαχείρισης ειδών: Πρόκειται για μέτρα που αφορούν σημαντικά είδη και τα ενδιαιτήματά τους. Τα μέτρα αυτά μπορεί είτε να στοχεύουν στη λήψη μέτρων διαχείρισης των ενδιαιτημάτων είτε να εστιάζουν σε αυτό καθαυτό το είδος. Τα προτεινόμενα μέτρα διαχείρισης μπορεί να αφορούν είτε τον έλεγχο των πληθυσμών (π.χ. μέτρα για την αύξηση, τη μείωση ή τη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης των πληθυσμών) είτε στην επανεισαγωγή ειδών σε περιοχές της φυσικής εξάπλωσής τους από τις οποίες, για διάφορους λόγους, έχουν εκλείψει.

Ε. Ζωνοποίηση: Με την αρχική νομοθετική πράξη χαρακτηρισμού μιας ΠΠ οριοθετούνται οι ζώνες προστασίας και ορίζονται τα διαχειριστικά ρυθμιστικά μέτρα και οι απαγορεύσεις. Πολλές φορές όμως, μετά την αξιολόγηση και την ανάλυση των στοιχείων κατά τη διαδικασία σύνταξης, μπορεί να απαιτούνται αλλαγές στις επιμέρους ζώνες προστασίας μιας ΠΠ.

Επόπτευση & φύλαξη

Στις προστατευόμενες περιοχές υπάρχει ανάγκη επίπτευσης και φύλαξης της περιοχής με σκοπό την εφαρμογή των όρων και των περιορισμών που προβλέπονται από το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας μιας ΠΠ.

Ενδεικτικά τα μέτρα που προβλέπονται σε σχέση με το σύστημα επίπτευσης-φύλαξης είναι η εκπόνηση πρωτοκόλλων συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων (προσωπικό φύλαξης, λιμενικά όργανα, νομαρχία, δήμος κ.λπ.), οι διαδικασίες διαπίστωσης και αναφοράς των παραβάσεων, διοικητικής και ποινικής δίωξης των παραβατών και επιβολής προστίμων. Επίσης προβλέπονται οι διαδικασίες ενημέρωσης των χρηστών της ΠΠ (αλιείς, κτηνοτρόφοι, τουρίστες κ.λπ.) με σκοπό την πρόληψη παραβατικών δραστηριοτήτων και ενεργειών εντός της ΠΠ.

Επικοινωνία, ενημέρωση & εκπαίδευση του κοινού

Μία από τις αρμοδιότητες των ΦΔ είναι «η ενημέρωση, η εκπαίδευση και η κατάρτιση του πληθυσμού αλλά και των επισκεπτών γύρω από θέματα αναγόμενα στις αρμοδιότητες και τους σκοπούς των ΦΔ καθώς και στην προστασία των περιοχών ευθύνης τους». Το ειδικό σχέδιο επικοινωνίας, ενημέρωσης και εκπαίδευσης του κοινού για την προστατευόμενη περιοχή εντάσσεται στο διαχειριστικό σχέδιο της περιοχής, καθώς έτσι εξασφαλίζεται η συμβατότητα του

σκοπού ενημέρωσης με τους ειδικούς σκοπούς διαχείρισης και οι αντίστοιχες δράσεις μπορεί να είναι πιο εστιασμένες στα προστατευόμενα αντικείμενα.

Μέσα από σωστά σχεδιασμένα έργα περιβαλλοντικής ενημέρωσης, οι αρμόδιοι για το σχεδιασμό και την άσκηση της διαχείρισης προσπαθούν να επηρεάσουν θετικά και να αλλάξουν στάσεις, απόψεις και συμπεριφορές κοινωνικών ομάδων προς όφελος της προστασίας και της πρόληψης. Η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα και γι' αυτό γίνεται σταδιακά, με την τοποθέτηση κάθε φορά εφικτών σκοπών ενημέρωσης.

Μέτρα που προβλέπονται στο ειδικό σχέδιο διαχείρισης για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση μπορεί να είναι, μεταξύ άλλων, η δημιουργία κέντρων ενημέρωσης, η έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων και περιοδικών εκδόσεων, η οργάνωση σεμιναρίων και συνεδρίων, η αξιοποίηση της πληροφορικής και των πολυμέσων (ιστοθέση, δημιουργία DVD κ.λπ.), η δημιουργία τηλεοπτικού ενημερωτικού υλικού και μπνυμάτων κ.ά. Επίσης προτείνονται προγράμματα και δράσεις εμπλοκής θελοντών στη λειτουργία των ΠΠ σε επιστημονικό και εκπαιδευτικό πεδίο αλλά και σε προγράμματα φύλαξης.

Έρευνα - έργα ερμηνείας περιβάλλοντος - πολιτιστικά προγράμματα

Ένας άλλος σημαντικός τομέας της λειτουργίας ενός ΦΔ είναι η εφαρμογή προγραμμάτων επιστημονικής έρευνας, με στόχο, μεταξύ άλλων:

- ▼ Την αναγνώριση ευαίσθητων περιοχών που χρειάζονται συγκεκριμένα διαχειριστικά μέτρα.
- ▼ Την αναγνώριση και αξιολόγηση πιθανών απειλών που υπάρχουν στην ΠΠ.
- ▼ Την παρακολούθηση της κατάστασης του περιβάλλοντος, προκειμένου να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα των διαχειριστικών μέτρων που εφαρμόζονται και να γίνει ποιοτική και ποσοτική ανάλυση των παραμέτρων του οικοσυστήματος μιας ΠΠ.
- ▼ Την καταγραφή των απόψεων και της στάσης των επισκεπτών ώστε η μελλοντική επικοινωνιακή στρατηγική να είναι πιο αποτελεσματική.
- ▼ Την εξασφάλιση επιστημονικά τεκμηριωμένων πληροφοριών για την αποτελεσματική και υψηλής ποιότητας διαχείριση της ΠΠ.

Πέρα από την άμεσα σχετιζόμενη με τη διαχείριση έρευνα, στις ΠΠ διεξάγονται συχνά εξαιρετικά σημαντικές οικολογικές έρευνες (π.χ. για τις κοινωνίες των ειδών, την εξέλιξη των πληθυσμών κ.ά.) αλλά και ευρύτερες περιβαλλοντικές, κλιματολογικές, κοινωνικές και άλλες μελέτες.

Στόχος των έργων ερμηνείας περιβάλλοντος είναι η αύξηση της γνώσης και της εκτίμησης των επισκεπτών μιας ΠΠ για τα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά της, έτσι ώστε να προσαρμοστεί η συμπεριφορά τους στις απαι-

τήσεις προστασίας της περιοχής αλλά και για να προωθηθεί γενικότερα η ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

Το σύστημα ερμηνείας περιβάλλοντος περιλαμβάνει έργα, δραστηριότητες και εικαστικά μέσα με τα οποία μπορεί να μεταφραστεί η επιστημονική γνώση και να γίνει η παρουσίαση οποιουδήποτε στοιχείου του περιβάλλοντος, η κατανόηση της έννοιάς του και η αποκάλυψη της σημασίας του με απλούς και εύκολα κατανοητούς τρόπους για το ευρύ κοινό.

Δημιουργία χώρων αναψυχής, κέντρων πληροφόρησης και μουσείων, ενημερωτικές πινακίδες, σημάνσεις οριοθέτησης ζωνών, χάρτες, ειδικές διαδρο-

μές, μονοπάτια, φυλλάδια κ.λπ., είναι όλα τα στοιχεία που εντάσσονται και συναποτελούν ένα ολοκληρωμένο σύστημα ερμηνείας περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο της **ανάδειξης και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας προστατευόμενης περιοχής** προτείνονται προγράμματα και δράσεις για την αξιοποίηση και ανάδειξη των ιστορικών, αρχαιολογικών, λαογραφικών, πολιτιστικών και φυσικών της μνημείων (περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αξιοποίηση της πολιτιστικής διάστασης των ΠΠ παρουσιάζονται στην παρ. 4.6).

Κυρά Παναγιά, Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων (Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.). Η χαρτογράφηση, οριοθέτηση και διάνοιξη μονοπατιών στα νησιά του πάρκου με στόχο την ανάπτυξη του περιπατητικού τουρισμού αποτελεί μια από τις κύριες διαχειριστικές δραστηριότητες του Φορέα Διαχείρισης στο πλαίσιο της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. (Ευγενική παραχώρηση του ΦΔ του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.)
© Γιάννης Βλάικος, 2006

4.5 Χρηματοδότηση Προστατευόμενων Περιοχών

Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία και πρακτική, για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος είναι αναγκαία η συνεχής χρηματοδότηση από τον εθνικό προϋπολογισμό. Άλλες πηγές χρηματοδότησης, όπως προγράμματα, χορηγίες, αυτοχρηματοδότηση κ.ά., είναι σημαντικές αλλά μπορούν μόνο να συμπληρώσουν τις οικονομικές ανάγκες λειτουργίας του συστήματος.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η νέα προγραμματική περίοδος (2007-2013) προβλέπει πολλές ευκαιρίες αξιοποίησης των κοινοτικών πόρων για την προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα για την προστασία και διαχείριση της φύσης και την υλοποίηση του δικτύου Natura 2000.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπολόγισε ότι για την κάλυψη των δαπανών του δικτύου Natura 2000, για την ΕΕ των 25, χρειάζονται 6,1 δισεκατομμύρια ευρώ και αποφάσισε την ενσωμάτωση των αναγκών αυτών στα υπάρχοντα κοινοτικά χρηματοδοτικά προγράμματα. Οι δαπάνες καλύπτουν την προετοιμασία του Δικτύου Natura 2000, τον προγραμματισμό και τη διαχείριση του Δικτύου, τις δράσεις διαχείρισης και τις δαπάνες επενδύσεων.

Οι κοινοτικές χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες μέσα από τις οποίες μπορεί να χρηματοδοτηθεί το Δίκτυο είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας (ΕΤΑ), το Χρηματοδοτικό Μέσο για το Περιβάλλον (LIFE+) και 7ο Πρόγραμμα-Πλαίσιο Έρευνας (ΠΠ7).

Για τη χώρα μας το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη (ΕΠΠΕΡΑΑ) 2007-13 αποτελεί ένα από τα βασικότερα εργαλεία για την εφαρμογή πολιτικών προστασίας του περιβάλλοντος και ειδικότερα δράσεων προστασίας της φύσης. Ενώ η κοινοτική (μέσω προγραμμάτων όπως LIFE+, INTERREG κ.ά.) και η τακτική εθνική χρηματοδότηση θα πρέπει να αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων του ετήσιου προϋπολογισμού ενός Φορέα Διαχείρισης μιας ΠΠ, το υπόλοιπο ποσοστό μπορεί να καλυφθεί από εναλλακτικές πηγές εσόδων.

Ενδεικτικά, τέτοιες εναλλακτικές πηγές εσόδων μπορεί να είναι:

1. Τουρισμός: Κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, στη χώρα μας υπάρχει μεγάλη προσέλευση τουριστών από τις ευρωπαϊκές χώρες αλλά και σημαντικός εσωτερικός τουρισμός. Η ορθολογική εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος των περιοχών όπου υπάρχουν ΠΠ έναντι των άλλων προορισμών, μπορεί να προσδώσει ανταποδοτικά οφέλη στο περιβάλλον, στην τοπική κοινωνία και στους ΦΔ. Με την ανάπτυξη βιώσιμων μορφών τουρισμού, όπως ο καταδυτικός, ο περιπατητικός και ο θρησκευτικός τουρισμός, η

παρατήρηση και φωτογράφιση άγριας πανίδας και χλωρίδας κ.ά., δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και επιπλέον έσοδα για την τοπική κοινωνία, ποσοστό των οποίων μπορεί να περιέρχεται και στο ΦΔ. Επίσης, με την ανάδειξη και εκμετάλλευση των πολιτιστικών και αρχαιολογικών μνημείων μιας ΠΠ έτσι ώστε να είναι επισκέψιμα επί αντιτίμου, μέρος των εσόδων μπορεί να αποδίδεται στο ΦΔ. Η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης των επισκεπτών της ΠΠ, πέρα από τον ιδιαίτερο περιβαλλοντικό εκπαιδευτικό τους χαρακτήρα, μπορεί να αποτελέσει μια πηγή εσόδων για το ΦΔ. Η δημιουργία κατασκίνωσης περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, εκτός του ότι αποτελεί μια σημαντική πηγή εσόδων, ενισχύει ακόμη περισσότερο έναν από τους σημαντικούς στόχους των ΠΠ, που είναι η εκπαίδευση.

2. Έρευνα - εκπαίδευση: Οι ΠΠ συνιστούν πλούσια μοναδικά οικοσυστήματα, τα οποία προσφέρουν μεγάλες δυνατότητες για ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Οι ΦΔ μπορούν να εκμεταλλευτούν τις υποδομές τους, όπως ερευνητικά σκάφη, ερευνητικοί σταθμοί, κέντρα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης φοιτητών, ερευνητών, ξεναγών φύσης, φυλάκων προστατευόμενων περιοχών κ.ά. Η εκμετάλλευση αυτών των υποδομών, π.χ. το αντίτιμο για την έκδοση άδειας ερευνητικών προγραμμάτων, η «ενοικίαση» των ερευνητικών υποδομών του ΦΔ ή η εκπόνηση εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων, δύνανται να αποτελέσουν σημαντική πηγή εσόδων.

3. Φόροι: Με τη δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου ένα ποσοστό των άμεσων ή έμμεσων φόρων που εισπράττονται από διάφορες δραστηριότητες (π.χ. βενζίνη, πετρέλαιο θέρμανσης, πετρέλαιο κίνησης αυτοκινήτων και σκαφών αναψυχής κ.α.) στην ευρύτερη περιοχή θα μπορούσαν να αποδίδονται στο ΦΔ της ΠΠ.

4. Χορηγοί: Στο πλαίσιο της λογικής της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, είναι δυνατόν να αναγνωριστούν και να προσεγγιστούν εταιρείες του ιδιωτικού τομέα που θα μπορούσαν να στηρίξουν οικονομικά διάφορες δράσεις και προγράμματα των ΦΔ. Επίσης, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν προγράμματα «υιοθεσίας» προστατευόμενων ειδών (όπως η Μεσογειακή φώκια και η θαλάσσια χελώνα), «φίλων» της ΠΠ με συνδρομή κ.ά.

5. Έσοδα από την πώληση αντικειμένων: Οι ΦΔ μπορούν να δημιουργήσουν αναμνηστικά αντικείμενα (μπλουζάκια, κάρτες κ.ά.), τα οποία θα μπορούσαν να προσφέρουν προς πώληση στους επισκέπτες των ΠΠ ή στο διαδίκτυο.

6. Είσπραξη προστίμων: Η είσπραξη προστίμων που επιβάλλονται για παράνομες δραστηριότητες στις ΠΠ, με την αλλαγή του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, θα μπορούσε να αποτελέσει μια πρόσθετη πηγή εσόδων για τους φορείς.

4.6 Η πολιτισμική διάσταση των Προστατευόμενων Περιοχών

Συνήθως οι ΠΠ είναι χώροι με εμφανείς ιδιαιτερότητες, οι οποίες είναι συχνά συνυφασμένες με τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή/και πλούσιες βιοποικιλότητας ή/και «φιλοξενούν» ενδιαίτηματα σπανίων ή πολλών άγριων ζώων ή/και περιέχουν αξιοπερίεργα γεωλογικά (σπήλαια, απολιθωμένα δάση, γεωλογικές τράπεζες κ.λπ.) ή βιολογικά χαρακτηριστικά (υπεραιωνόβια δέντρα κ.λπ.).

Παρά την εξέλιξη του ανθρώπου και την αλλαγή στις αντιλήψεις περί του τι είναι σημαντικό και σπάνιο και τι όχι, πολλές από τις περιοχές που σήμερα είναι ΠΠ ήταν σημαντικές και αξιοπρόσεκτες και για τους ανθρώπους προηγούμενων εποχών. Μερικές από αυτές μπορεί να είχαν αποτελέσει κατά την αρχαιότητα τόπους ιερούς ή νυμφαία, χώρους δηλαδή στους οποίους ο Πάνας, η Άρτεμις, ο Διώνυσος με τις Μαινάδες και ο Απόλλωνας με τις Μούσες, ο Άδωνις, ο Μύθρας και πάμπολλοι άλλοι θεοί, νύμφες και δαιμόνια λατρεύονταν σε πλήρη και στενή σχέση με τους ετήσιους αναπαραγωγικούς κύκλους της ζωής.

Συχνότατα, αρχαία ιερά βρίσκονται σε τέτοιους χώρους ή χτίστηκαν αρχικά σε χώρους με παρόμοια στοιχεία που με την πάροδο του χρόνου έχασαν την αίγλη τους εξαιτίας πιθανότατα της δόμησης, της αλλαγής χρήσεων γης ή της απώλειας σημαντικών τους χαρακτηριστικών (π.χ. πηγές που στέρειψαν).

Σε πάμπολλες περιπτώσεις οι αρχαίοι τόποι λατρείας εξελίχθηκαν, «αγιάστηκαν» ή επανιδρύθηκαν με βάση νέες θρησκείες και ιδιαίτερα το χριστιανισμό. Μοναστήρια, εκκλησίες, ξωκλήσια, σκήπτες, αγιάσματα, σταυροπηγές, κάθε λογής προσκυνήματα που βρίσκονται μέσα ή γύρω από τις ΠΠ μαρτυρούν όχι μόνο την ιστορική πορεία του ανθρώπου μέσα στις περιοχές αυτές, αλλά συχνά καταγράφουν άμεσα ή έμμεσα και τη στάση παρατήρησης και θαυμασμού προηγούμενων γενεών. Στις περιοχές αυτές ο άνθρωπος προσεγγίζει ευκολότερα, και μέσω αυτών, το υπερφυσικό, το υπερβατικό και το θείο.

Έτσι, πολύ πριν από την επίσημη καθιέρωση των προστατευόμενων περιοχών με τη σημασία που τους αποδίδεται σήμερα, οι άνθρωποι σέβονταν και συνήθιζαν να προστατεύουν τους ιερούς λατρευτικούς τους χώρους. Τα ποικίλα ιερά αποτελούν κατά πάσα πιθανότητα την αρχαιότερη μορφή προστασίας των ενδιαίτημάτων και εξακολουθούν και σήμερα να διαμορφώνουν ένα εκτενές, ως επί το πλείστον «άτυπο», δίκτυο καταφυγίων ανά την υφήλιο. Κάποιοι από αυτούς τους χώρους αποτελούν επιτυχημένα παραδείγματα και για την προστασία της φύσης. Άλλοι υφίστανται πιέσεις και απειλές από την ίδια τους τη φήμη ως προορισμοί (κίνηση, δίανοιξη πολυσύχναστων δρόμων κ.λπ.) ή εξαιτίας της ρύπανσης, της δόμησης, των διενέξεων για τη χρήση γης ή και της γε-

νικότερης αδιαφορίας για τις αξίες με τις οποίες έχουν συνδεθεί (Haggins-Zogib, 2008).

Στην πράξη, η «πνευματική» διάσταση των ΠΠ (θρησκευτικά έθιμα, γνώση ιθαγενών, παραδόσεις κ.λπ.), όπου υφίσταται ζωντανή και όχι ως φολκλорικό απομεινάρι, παραμένει σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητη. Βέβαια, διεθνώς, η νέα θεώρηση των ΠΠ επιδιώκει την ενσωμάτωση στοιχείων βιολογικής και πολιτιστικής ποικιλότητας, προκειμένου να διαφυλαχτούν και να αναδειχτούν αμφότερες. Το να επιτευχθεί αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι ακατόρθωτο. Από τη στιγμή που ένα ζωντανό πολιτιστικό στοιχείο «αξιοποιείται», υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να εμπορευματοποιηθεί και να απολέσει αργά ή γρήγορα τη γνησιότητα και τον αληθή χαρακτήρα του. Στην καλύτερη περίπτωση μπορεί να διατηρηθεί «μουσειολογικά». Αυτό είναι αντικείμενο μιας διεθνούς συζήτησης και ίσως η απάντηση σε αυτή την πρόκληση θα μπορούσε να έρθει μέσα από την ουσιαστική συνεργασία με τους τοπικούς πληθυσμούς των ΠΠ και τη συμμετοχή τους.

Μια συμπληρωματική πτυχή των περιοχών προστασίας, που αποτελεί, τρόπον τινά, την εξέλιξη της έννοιας των αρχαίων ιερών ή των μεταγενέστερων

Επιτύμβια πλάκα του Ερεχτρίου με το γεράκι στα ερείπια της από τον 10ο αιώνα μ.Χ. μεγάλης Βασιλικής του Αγίου Αχιλλείου στη Μικρή Πρέσπα.
© Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής κληρονομιάς

«...Τα χυτευτά κάγκελά ή ακόμη και εκείνα τα πρόχειρα συρματοπλέγματα που περικλείουν τους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας, επισκέψιμους και μη, προστατεύουν ολοκληρωμένα ή μερικά, σε πραγματικό ή έστω σε συμβολικό επίπεδο, τις κιβωτούς της μνήμης αυτού του τόπου, και όπως η αρχαιολογική κιβωτός της Παλαιάς Διαθήκης περικλείουν ό,τι πολυτιμότερο δύναται να διασωθεί: τα έργα των ανθρώπων, τους γεωλογικούς σχηματισμούς, την υφή του εδάφους, το άρωμα της βροχής, την πάχνη πάνω στο χορτάρι, τα τιτβίσματα των πουλιών, τα ίχνη από το πέρασμα του σαλίγκαρου πάνω στις πόρινες κρηπίδες των αρχαίων τοίχων».

(ΥΠ.ΠΟ: Ηριδανός: Το ποτάμι της αρχαίας πόλης, Αθήνα, 2000)

World Heritage List: Στο διεθνή κατάλογο της UNESCO έχουν συμπεριληφθεί ως τώρα τα παρακάτω μνημεία και τόποι της χώρας μας:

1986 Ναός του Επικούριου Απόλλωνα στις Βάσσες
 1987 Δελφοί
 1987 Ακρόπολη Αθηνών
 1988 Άγιον Όρος
 1988 Μετέωρα
 1988 Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά Μνημεία Θεσσαλονίκης
 1988 Επίδαυρος
 1988 Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου
 1989 Ολυμπία
 1989 Μυστράς
 1990 Δήλος
 1990 Μονή Δαφνίου, Μονή Οσίου Λουκά και Νέα Μονή Χίου
 1992 Πυθαγόρειο και Ηραίο Σάμου
 1996 Βεργίνα
 1999 Μυκίνες και Τίρυνθα
 1999 Ιστορικό κέντρο (Χώρα), Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου και Σπήλαια της Αποκάλυψης στην Πάτμο
 2007 Παλιά Πόλη της Κέρκυρας

προσκυνημάτων, είναι οι χαρακτηρισμένοι αρχαιολογικοί χώροι, που σε χώρες με αναγνωρισμένη αρχαία παράδοση υπήρξαν από τις παλαιότερες νομοθετικά κατοχυρωμένες ΠΠ. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, στην Ελλάδα, ο νόμος «περί αρχαιοτήτων» του 1932 έθεσε το ζήτημα πλαισίωσης των χώρων αυτών από ένα ευρύτερο περιβάλλον, που σκοπό έχει να προστατέψει, να συμβάλει στη διατήρηση αλλά και να αναδείξει αρχαιολογικούς χώρους και μεμονωμένα μνημεία της χώρας. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίστηκαν, έμμεσα, οι συνθήκες φυσικής και αισθητικής προστασίας των μνημείων αλλά και τμημάτων του τοπίου, σε μια εποχή που η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος δεν ήταν καθιερωμένη. Ο καθορισμός των αρχαιολογικών ζωνών προστασίας γύρω από τον ανασκαμμένο χώρο είχε ως αποτέλεσμα να διασωθούν τμήματα της υπαίθρου οργανικά συνδεδεμένα με το μνημείο, που σήμερα συγκαταλέγονται στα ελάχιστα δείγματα αδόμητου τόπου, ακτών χωρίς τουριστικές εγκαταστάσεις, ξηροπόταμων χωρίς μπάζα, βουνοπλαγιών χωρίς αυθαίρετα κτίσματα. Οι περιοχές αυτές προσφέρουν καταφύγιο σε θηράματα, μεταναστευτικά πουλιά και πολύ συχνά αποτελούν οάσεις βιοποικιλότητας για απειλούμενα με εξαφάνιση φυτά (ΥΠ.ΠΟ., 2000).

Η ουσιαστικότερη, όμως, και πληρέστερη συσχέτιση φυσικών (βιογεωλογικών) και πολιτιστικών στοιχείων παρέχεται από την έννοια των «**πολιτιστικών τοπίων**» ή «**τοπίων πολιτισμού**» (cultural landscapes). Για να γίνει πλήρως κατανοητός αυτός ο όρος, θα πρέπει να θυμηθεί κανείς ότι το τρίτο επίπεδο βιοποικιλότητας είναι αυτό της ποικιλότητας του τοπίου. Πρόκειται για μια βιοποικιλότητα που δεν προέρχεται μόνο από τη φυσική εξέλιξη ενός «αείραχτου», «άγριου», «απάτητου» χώρου (αφού αυτός είναι ζήτημα εάν υπάρχει, ιδιαίτερα στην περιοχή της Μεσογείου και της Ευρώπης) αλλά πολύ συχνά, όπως δείχνουν οι επιστημονικές εργασίες, η βιοποικιλότητα βελτιώνεται με την ήπια ανθρώπινη παρέμβαση στο διάστημα χιλιετιών συνύπαρξης φύσης-ανθρώπου. Εμπλουτίζεται και διαμορφώνεται, ενώ διαμορφώνει αντίστοιχα τον τρόπο ζωής, τα επαγγέλματα, τις καθημερινές συνήθειες και τη φυσιογνωμία μιας ευρύτερης περιοχής που είναι το τοπίο.

Οι συνδυασμένες ενέργειες του ανθρώπου και της φύσης εκφράζουν μια μακρά και στενή σχέση μεταξύ τους, η οποία αποτυπώνεται στα τοπία. Για να διατηρηθεί η ποικιλία των αλληλεπιδράσεων αυτών, για να προστατευθούν πρακτικές και παραδόσεις που παραμένουν ζωντανές και να διατηρηθούν τα ίχνη όσων εξαφανίστηκαν, συγκεκριμένες τοποθεσίες προστατεύονται από την UNESCO ως «τοπία πολιτισμού».

Παρά το γεγονός ότι η έννοια του τοπίου πολιτισμού, όπως και η πολύ νεότερη της **πολιτιστικής διαδρομής** (cultural path), έχουν σημεία ασάφειας και διαφορετικών ή διασταλτικών ερμηνειών σε διάφορες χώρες ή σε διαφορετικές επιστημονικές σχολές, κατ' ουσίαν αποβλέπουν στην προστασία στοιχείων φυσικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με στοιχεία πολιτισμού. Όταν τα τε-

λευταία είναι ορατά (π.χ. μνημεία, ξερολιθιές, αναβαθμίδες, κανάλια κ.λπ.), η σύνδεση είναι σχετικά εύκολη. Όταν τα πολιτιστικά στοιχεία είναι άυλα (π.χ. θρύλοι, μύθοι, τραγούδια, εμπορικές δραστηριότητες κ.λπ.), η σύνδεση δεν είναι πάντα προφανής. **Για παράδειγμα, το γιοφύρι της Άρτας, το ποτάμι και ο γύρω από αυτό χώρος έχουν μεγάλη σημασία ως φυσικό τοπίο αλλά ίσως μεγαλύτερη ως πηγή έμπνευσης γενεών και γενεών Ελλήνων, και ιδιαίτερα Ηπειρωτών. Αντίστοιχα, τα Τέμπη δεν είναι μόνο μια πανέμορφη κοιλάδα αλλά και ο τόπος όπου «... ο Όλυμπος και ο Κίσαβος τα δυ βουνά μαλώναν...»**

Τα «τοπία πολιτισμού» συμπεριλήφθηκαν στο κείμενο της **Συνθήκης της UNESCO για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά** (World Heritage Convention, 1972) ως «περιοχές με ανθρώπινα έργα ή σύνολα ανθρώπινων έργων και φυσικών εκτάσεων που περιλαμβάνουν μνημεία με εξαιρετικά σημαντική και καθολική ιστορική, αισθητική, εθνολογική και ανθρωπολογική αξία». Η συνθήκη ήταν αποτέλεσμα καταρχάς της πρωτοβουλίας της UNESCO να προστατέψει εξαιρετικά πολιτιστικά μνημεία. Από την άλλη, η IUCN και οι σχετικοί φιλοπεριβαλλοντικοί κύκλοι την ίδια περίοδο, στο πλαίσιο της προετοιμασίας της «Διακυβερνητικής Διάσκεψης του ΟΗΕ για το Περιβάλλον του Ανθρώπου» (Στοκχόλμη, 1972), επεδίωκαν να καθιερωθούν αντίστοιχες πρωτοβουλίες για την προστασία σημαντικών εθνικών δρυμών και πάρκων (Batisse, 2001).

Έτσι σήμερα, στο σχετικό κατάλογο «τοπίων πολιτισμού» της UNESCO, διαπιστώνεται μια μεγάλη ποικιλία, που αντιστοιχεί σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Τα τοπία που εντάσσονται στον κατάλογο πληρούν τα προκαθορισμένα κριτήρια ώστε να χαρακτηριστούν εξέχουσας σημασίας σε παγκόσμιο επίπεδο, από ιστορική, καλλιτεχνική, επιστημονική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη. Αυτές οι περιοχές πιστοποιούν τη δημιουργική ιδιοφυΐα, την κοινωνική εξέλιξη και την πνευματική ζωντάνια της ανθρωπότητας και αποτελούν τμήμα της συλλογικής μας ταυτότητας. Στόχος της UNESCO είναι η προστασία τους από κάθε είδους φθορά και καταστροφή, προκειμένου αυτά να κληροδοτηθούν στις γενιές του μέλλοντος. Η Ελλάδα υπέγραψε τη Συνθήκη το 1981 και μέχρι το 2007 έχει συμπεριλάβει στο σχετικό κατάλογο 17 μνημεία.

Η ιδανική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου πολιτισμού αγκαλιάζει και συνδυάζει φυσική (βιο-) και πολιτιστική ποικιλότητα του παρελθόντος και του παρόντος σε ένα χώρο (τοπίο) ο οποίος δημιουργεί εκείνους τους συσχετισμούς και προεκτάσεις που περικλείουν, πέρα από τα υλικά, και όλα τα άυλα στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τις ομάδες μέσα ή διαμέσου αυτού του χώρου.

Το γεφύρι του Νούτσου ή Κοκόρου όπως είναι γνωστό, που κατασκευάστηκε το 1750 κατέχει επιβλητική θέση σε μια στενή χαράδρα μεταξύ των χωριών Κήποι και Κουκούλι. (Ευγενική παραχώρηση του ΦΔ Εθνικών Δρυμών Βίκου Αώου και Πίνδου)
© Πολιτιστικός Σύλλογος Βραδέτου

Οι δύο χάρτες του Laurenberg που αναφέρονται στη Μακεδονία και τα νησιά του βορείου Αιγαίου Αρχιπελάγους ανάγονται στο 1638. Μολονότι ο ίδιος ο Laurenberg δεν επισκέφτηκε ποτέ την Ελλάδα είχε μελετήσει συστηματικά και σε βάθος, όχι μόνο προηγούμενους μεγάλους χαρτογράφους όπως τον Ortelius και τον Mercator, αλλά και όλη τη σύγχρονη πληροφόρηση από περιηγητές. Έτσι στο «κόσμημα» του χάρτη της Μακεδονίας, της διάσπλης πατρίδας του Μεγάλου Αλεξάνδρου βλέπουμε να κυριαρχεί μια πάρα πολύ πλούσια βιοποικιλότητα: ελάφια, άλογα, λαγοί, λίγκες, αγριογούρουνα, γελάδια, άφθονοι καρποί κάθε λογής και σιτηρά. Στο αντίστοιχο «κόσμημα» του Β. Αιγαίου βρίσκουμε κυρίως αιγοπρόβατα και σιτηρά. Εκείνη την εποχή στα νησιά, σε αναβαθμίδες κατόρθωναν να καλλιεργούν και να παράγουν σημαντικές ποσότητες σιτηρών, σταφυλιών και άλλων προϊόντων που τους εξασφάλιζαν σχετική αυτάρκεια.
(Αρχείο Μικ. Σκούλλου)

MACEDONIA
 ALEXANDRI M.
 PATRIA
 Illustris.
 Autore I. Saurenbergio